

המות אין שלטון לפעולת מאומה, וכן במלחמה הנוצח והנופל בחרב, ההרוג וההורג, כולם כבר יצאו והיה בהכרח ידיעת היודע מראשית אחרית, ומצד זה לא ימלט רשע את בעליו, כונתו, כי בעת בא ליד האדם מעשה רשע הלא טבעו ימניעו מעשותו בעבור שיודע כי הוא מעשה רשע, אבל עפ"י הנחה הזאת אין כח ביד הרשע מצד שהוא מעשה הרשע שבעבורו תמנע את בעליו מעשותו כי כבר ידע השם כי זה האיש יעשה זאת בלי ספק. (ט) את כל זה ראיתי ונתון את לבי וגו' עת אשר שלט האדם באדם להרע לו, ר"ל כי לא לבד שגזר כן בפעולות אשר יעשה האדם לעצמו, אבל גם בדברים היוצאים אל זולתו כמו עת שישלוט האדם באדם להרע לו אין לו בזה שום עון כלל, כי מוכרח הוא במעשיו, וחבירו כבר מוכן להרצח על ידו מקדמי עולם. (י) ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו, וממקום קדוש יהלכו וישתכחו בעיר אשר כן עשו גם זה הבל בזה העמיד קוטב השאלה הזאת ויסודה, כי לא יצא ע"ז מצד החקירה במהות ידיעתו יתברך וכבר יודע כי מי כל בשר אשר יגבול ידיעת השם לומר עד פה תבוא ולא תוסיף, אלא כי בא ע"ז מצד המוחשות אשר רואה את הרשע מצליח והצדיק מעונה ביסורין. ועז"א ובכן ראיתי רשעים אשר לפי רוע מעשיהם ופשעיהם היו ראויים להיות קבורים מכבר והם הולכים ובאים ומצליחים, וממקום קדוש יהלכו שכולם משבחים אותם כאלו יהלכו ממקום קדוש וקיימו כל התורה כולה, אבל וישתכחו בעיר כמת מלב, ולא יזכרו עוד הצדיקים אשר כן וכדין עשו, כמ"ש למה הצדיקים דומים בעוה"ז כמו ששרפו כל התורה, ולמה הרשעים דומים כמו שקיימו כל התורה, וזאת הטענה העיקרית אשר הסבה את לבו בעיון הראשון לומר כי אין אדם שליט במעשיו כי מוכרח הוא על כל דבר פשע גם על מעשה הצדק באופן שאין לו שכר מאומה ואין דין וחשבון, אבל לא התמהמה רגע בדעה הנפסדת הזאת, והכה על קדקדו תוך כדי דבור לומר גם זה ההכרח הבל, ואין בידנו לא משלות הרשעים ולא מיסורי הצדיקים ראיה על המאמר להכחיש שכר ועונש דין וחשבון כמו שיבאר (יא) אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה על כן מלא לב בני האדם בהם לעשות רע (יב) אשר חטא עשה רע מאת ומאריך לו כי גם יודע אני אשר יהיה טוב ליראי האלהים אשר ייראו מלפניו. אומר תחלה סבה כוללת על שאין השם מעניש לרשע תיכף בעוה"ז, כי אדרבא זה ראיה ברורה על הבחירה הגמורה החפשיית אשר ביד האדם, והוא

בעצמו הסבה לזה להאריך לרשע עד בא קצו, כי אם היה מעניש לרשע תיכף בעת עשותו מזמת לבו לא היה במציאות כלל שיבחר האדם בדרך רע אחר שהיה יודע כי תיכף עונש יענש ונתן בפלילים, והיתה הבחירה בטלה כלל, ובזה לא היה מקום גם למעשה הצדק ויראת השם כלל, אחר שגדר יראת ה' הוא שיירא אותו יראת הרוממות שאז נקרא ירא ה' משא"כ אם נמנע מן החטא בשביל פחד העונש לא את ה' הוא ירא רק א"ע וכמו שביאר זה באורך בעקדה (שער ד) בביאור העשרה מאמרות, וז"ש אשר אין נעשה פתגם המלך ועונש של מעשה הרעה מהרה הסבה לזה הוא כי על כן מלא לב ב"א בהם ימלאם לבבם לעשות רע, משא"כ אם היה מענישם תיכף הלא בהכרח לא יוכלו לעשות רע ותבטל הבחירה, אשר חטא עושה רע מאת ומאריך לו מבלי להענישו תיכף, הסבה לזה כי גם מזה בעצמו יודע אני אשר יהיה טוב ליראי אלהים ויהיה שכרם גדול יותר מאד, יען אשר ייראו מלפניו יראת הרוממות, משא"כ אם היו מענישים תיכף לא יצייר יראת ה' רק יראת עצמן. אמנם הגם שהסבה הזאת מספקת בגוף הדבר מדוע לא יעניש ה' לרשע, כי זה הכרח לתת מרוצה חפשיית לכח הבחירה ומעגליו, עדיין לא ינוח הדעת בזה, כי ישאל בין כך וכך לקתה מדת הדין? הלא הרשע לעזור וליראי ה' יזכית, ואיה עונש ושכר המובטח בשכר מצות ועונש עבירות, שכר ועונש זמני נוסף על השכר הרוחני, ומדוע לא מלא ה' את דברו לתת לנו השכר הגשמי ג"כ כאשר הבטיח בתורתו. והנה שומה בפי על ענין זה משל נפלא בו יתראה הענין באספקלריא המאירה ולישרי לב שמחה, מלך אחד היה לו ב' עבדים, הא' היה נאמן לפניו ואהבת נפשו אהבו, והשני היה רע מעללים וישנאהו, ויצו המלך את שניהם לעשות לו איזה דבר גדול לצרכו וימן את שכרם, שכל מי משניהם אשר יחרץ ויצליח לעשות הדבר ההוא כרצונו ילבישהו בעדי מלכות, וירכיבהו על סוס המלך ויקרא לפניו אברך, גם הזהיר את שניהם על ענין אחד שלא יעשהו, והזהירם שכל מי שיעבור על פקודתו לעשות הדבר אשר שנא יפשיטהו ערום ויכסהו בבלויי הסחבות, ויקראהו בן מביש ומחפיר, והעבדים האלה גם שניהם הצליחו לעשות העבודה ההיא אשר צוה אותם לעשותה ככל אשר היה חפץ לב המלך, אבל לעומת זה מרו את דבריו באזהרה אשר הזהירם שלא לעשות את הדבר אשר שנא נפשו, חלפו חק ויעשו הדבר הזה נגד רצונו, ויהי היום והמלך היה עם שני עבדיו ביער במדבר ויצו למשרתיו לקחת את העבד אשר אוהבו. ולהפשיטו ערום

ולכסותו בגדים טלואים ובלואים ולבזותו ולקללו, ועל העבד אשר שנא צוה שילבשהו בעדי מלכות ולהושיבו על סוס המלך וצניף הכבוד כדור יצנפהו צנפה, ויתמהו משרתי המלך איש לקראת רעהו ובעיני העבד הנאמן רע, ויצעק חמס, הזה שכר עבודתו וברית אהבתו, לבכר את בן השנוא על פני בן אהובו הבכור, אחר ימים רבים היה יום השוק בעיר המלוכה אשר התאספו כל בני המדינה רבים ונכבדים, ויצו המלך לקחת את העבד אשר שנא, ולהפשיטהו ערום ויחף כמשפטו וליסרו בכל רחובות קריה, ואת העבד האהוב, שם עדי יקר על ראשו, וירכבהו בלבוש מלכות לפני כל ההמון הגדול הזה וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו, אז נודע משפט המלך וחכמתו כי רבה היא כי באשר היה (מזכרת) [מוכרת] לתת לכל אחד את שכרו וענשו כאשר הבטיח להם והיה לזרא בעיניו לעשות את כל הכבוד הגדול לשונאו, ובוז הגדול הזה לבן משק ביתו, ע"כ הקדים ושילם הגמול לאויבו והעונש לאוהבו, ביער בערבה, אשר הכבוד הזה שנעשה לו אז מאפס ותהו נחשב, אם מפני שלא היה בו ממש, כי לא ראהו שום אדם רק קוצי המדבר והברקנים, ואם מפני שלא התמיד, כי לקח אח"כ כוס הקצף וישתה לרויה לפני רבים עמים, וכן הבזיון שעשה אז לאהובו ג"כ הבל הוא משני טעמים אלה משא"כ הכבוד הגדול והחרפה הגדולה שנעשה לשני אלה בתוך עיר המלוכה זה נכתב למזכרת לא ימחה לנצח:

מעשה מי היודע אז מחשבת המלך ותחבולותיו בשדה יער, בשפכו כוס הכעס על יקירו ואת אויבו יברך בכבוד מדומה? הלא יאמר טוב אחרית דבר מראשיתו כי הכבוד הזה הנעשה לבן מביש ומחפיר הוא לו תכלית הבזיון והקלס. והוא העד השנאה אשר שנאו המלך וחושב מחשבות להענישו. והכעס שכועס על אוהבו להכלימו לפני עצי היער. הוא תכלית האהבה, ואות התפארת, כי ילבש בגדי מלכות והצמידים בשער בת רבים! וכן יעשה המלך הגדול אשר לו המלוכה, לעבדיו יושבי שפל אשר הבטיחם רב שכר לשומרי מצותיו, ובזיון וקצף לעובדי רצונו, ולא ימלט כי גם עבדיו הצדיקים אשר אהבם לא ויחטא באחת ממצותיו, אשר עבורם התחייבו ענש המיועד, וגם הרשעים לפעמים יעשו אחת ממצות ה' ומוכרח לשלם שכרם, ושני אלה לא לרצון לפניו. לכבד את אויביו ולהבזות את אוהביו בעולם הרוחני בעיר מלכותו אשר שם הכבוד, כבוד נצחי, והבוז הוא כלמת נצח, וע"כ חלק

את השכר והעונש בין שני המקומות. ומקדים לשלם גמול לרשע פה בעמק הבכא. בעולם החומרי אשר כולם פגרים מתים. פה יעטרוהו בגדולת הצלחת הזמן המדומה, העושר והכבוד הכוזב אשר אין בו ממש בעצמותו, כי כל הזמן שרשו ויסודו כוזב תהו ובהו. וגם לא יתמיד, כי כמעט רגע והוא על גדיש ישקוד וירד שם שאונו והמונו אל ירכתי בור. ואל עבדו הנאמן ילביש פה בלויי הסחבות יפשיטהו ערום ויתנהו לבוז בעיני גולמים אובדים אשר תמס יהלוכו. ומי אשר עינים לו לבחון את הכבוד וההצלחה הזמניות כי תהו הנה. וכל הסמל והבוז אשר ימצא בה ג"כ אפס ואין. הלא יתעצב מאד על יקר הזמני הארוג מקורי עכביש. מוצהב במסוס נוסס עץ נקרב המאיר באישון לילה ואפלה מנודח, וישמח אל בלויי הסחבות אשר ילבישהו הזמן. והוא כחתן יכהן פאר. הוד והדר בבית אלהים במלכות הנפש, די לעלמין לא תתחבל, וע"ז דרשו חז"ל על הפסוק. טוב כעס משחוק. טוב כעס שכועס הקב"ה על הצדיקים בעוה"ז משחוק שמשחק עם הרשעים בעוה"ז. כי ברוע פנים ייטב לב, כי הכעס הזה בעונש הזמני הוא אות האהבה הגמורה להטיב אחריתם בעולם הנצחי, והשחוק שמשחק עם הרשעים. באמת אך שחוק הוא, הבל ואין בו מועיל בשישתגע לפני אבני השדה אשר בשפל לאמר, כי בביתי הון ועושר, והוא כטיט חוצות בעיני הנפש הרוחניות אשר הוא האדם העקרי, היא לא תדע דבר מן ההבלים האלה ולא תצער על העדרם. והוא אות כי שנאו הוא בעיני ה' ומשלם לו על פניו ולהכריתו עפ"י המשל הנזכר, וז"ש במאמר הנ"ל (יג) וטוב לא יהיה לרשע בחן את הטובות הזמניות מצד שני הנסיונות אשר בארתי. א. כי טוב לא יהיה לרשע שאין הטוב בו הויה עצמיית, כי איננו רק בכח הדמיון לבד. ב. ולא יאריך ימים שלא יתמיד לנצח, והוא דומה בשני עניניו כצל שאין בו ממש בעצמו. גם אין לו התמדה. גם כי דרך הצל שכל שהצל מתארך יותר הוא סימן שכבר רפה היום לערוב. וכשבא עד תכלית האורך. פתאום ישקע השמש ואיננו, כן כל שהרשע מתגדל יותר הוא סימן מפלתו, בעבור אשר איננו ירא מלפני האלהים ומצד זה ידלה מים נאמנים לאמר כי יש (יד) הבל אשר נעשה על הארץ. אשר יש צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים וגו' אמרתי שגם זה הבל ההבל הזה שאנו רואים שמגיע אל הצדיק בעוה"ז כמשפט הראוי לרשע, ואל הרשע כמשפט הצדיק. אינו הבל אמתי, רק יתיחס ההבל הזה על הארץ בלבד בעוד לא ראו אור השכר הרוחני אשר יתנו לצדיק בקרית מלך רב